

ORTADOğU GÜNDEMİ

7-13 Eylül 2020

2020

■ SURİYE GÜNDEMİ

• Uluslararası Gündemde Suriye

Suriye’de bulunan BM sağlık çalışanları ve yetkililer arasında aileleri de dâhil toplamda 200’den fazla kişide Covid-19 vakası tespit edildi. Konu ile ilgili açıklama yapan Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi Sözcüsü Jens Laerke, “Suriye’deki Covid-19 vakalarında ciddi yükselişe tanıklık ettiğimiz bir dönemde hastalık bizi de yakaladı. Virüsün ciddi şekilde yayıldığını, gerçek vaka sayılarının resmî verilerin ötesine geçtiğini düşünuyoruz” dedi.¹

• Suriye Rejimi

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, 2012 yılındaki ziyaretinden bu yana ilk defa Suriye’ye gitti. Lavrov basın toplantısında Suriye’nin ekonomisini yeniden inşa etmesi için uluslararası bir yardıma ihtiyacı olduğunu söyledi. Ziyarete ilişkin olarak Suriye rejimi lideri Beşar Esad, Suriye’nin Rusya ile çalışmaya devam edeceğini, bu noktada çeşitli anlaşmaların imzalanacağını ve Rusya’nın Suriye’deki yatırımlarının teşvik edileceğini söyledi.²

Yerel kaynaklardan edilen bilgilere göre Rusya, Libya’da Halife Hafter’i desteklemek için Suriye’den 1000 adet paralı asker göndermeye hazırlanıyor. Paralı askerlerin Suriye rejimine ait bölgelerden toplandığı dile getirildi. 20 ila 45 yaş arasında seçilen paralı askerler Halife Hafter’in saflarında savaşmak için aylık 2000 dolar almaktadır. Rusya’nın şu ana kadar Suriye’den Libya’ya 5000 paralı asker gönderdiği tahmin edilmektedir.³

Suriye rejimi medyası, Halep bölgesinde İsrail tarafından fırlatılmış füzelere savunma sistemleri tarafından karşılık verildiğini açıkladı. Saldırının İran milislerinin bulunduğu bir yeri hedef aldığı açıklanırken can kaybı ya da maddi hasar konusunda herhangi bir açıklama yapılmadı.⁴ Bu olay İsrail’in eylül ayı içerisindeki dördüncü saldırısı olurken Suriye İnsan Hakları Gözlemevi, raporunda İsrail’in 32 ay içerisinde İran’a ilişkin 270 noktayı hedef aldığını belirtti. Bu saldırılarda 500’e yakın İran destekli ve bağlantılı milis öldürüldü.

• Fırat’ın Doğusu

Deyr ez-Zor’da biri El-Mayadin bölgesindeki Zubian kasabası diğeri El-Basera çevresinde olmak üzere SDG’ye ait iki araç, kimliği belirsiz kişiler tarafından hedef alındı. 5 Eylül Cumartesi günü Zubian kasabasında YPG’ye ait bir karargâh ve araçların yine hedef alındığı ve YPG milisleri arasında çok sayıda ölü ve yaralı olduğu bildirilmişti. Düzenlenen pro-

testolar sırasında YPG'nin çok sayıda genci kaçırmak Rakka'ya götürmesi bölge halkındaki rahatsızlığın giderek artmasına neden oldu.⁵

YPG'ye bağlı güvenlik güçleri Deyr ez-Zor Sivil Konseyi Başkanı El-Sa'ava köyündeki evine düzenlediği baskında tutukladı. YPG milislerinin ayrıca Bağuz kasabasında iki kardeşi de tutukladığı ortaya çıktı. Tutuklamaların arkasındaki nedenler henüz bilinmezken, tutuklanan kardeşlerin "Bağuz Sivil Konseyi" Başkanı'nın kardeşleri olduğu ortaya çıktı.⁶ Uluslararası Koalisyon Güçleri ve YPG yürüttükleri operasyonlar neticesinde 23 Mart 2019'da IŞİD'in fiziksel olarak Suriye'de tamamen yenildiği açıklanmıştı. YPG işgali altındaki alanlarda tamamen kendisine bağlı hareket eden sivil ve askerî konseyler kurarak bölge halkının yönetim ve güvenlik konularında söz sahibi olduğunu iddia etmiştir.

Terör örgütü YPG/PKK işgalindeki Haseke'nin Guveyran bölgesinde bulunan ve örgütün kontrolünde bulunan cezaevinde, IŞİD'li mahkûmlar, dün gece olumsuz yaşam ve temizlik koşullarına karşı isyan başlattı. Söz konusu cezaevinde 50'den fazla ülkeden 4 bin 500 IŞİD'li mahkûm tutuluyor. Geçen aylarda da aynı cezaevinde olumsuz yaşam koşulları nedeniyle isyan başlamış, ABD öncülüğündeki koalisyon helikopterlerinin desteğiyle isyan bastırılmıştı.⁷

• İdlib

İdlib'de görevli olan Tuğgeneral Sezgin Erdoğan kalp krizi geçirmesinin ardından hayatını kaybetti. Savunma Bakanlığından yapılan açıklamada Tuğgeneral Erdoğan'ın acilen hastaneye kaldırıldığı fakat tüm müdahalelere rağmen kurtarılamayıp şehit düştüğü dile getirildi.⁸

■ IRAK GÜNDEMİ

• Siyaset

Irak Başbakanı Mustafa el-Kazimi, IKBY'ye ziyarette bulunarak IKBY Başkanı Neçirvan Barzani ve Başbakanı Mesrur Barzani ile görüştü. Yapılan görüşmeyi değerlendiren IKBY Sözcüsü Dr. Cotyar Adil, Kazimi'nin Süleymaniye'yi ziyaret etmesini, İbrahim Halil Sınır Kapısı'nı ve diğer yerleri denetlemesini çözüme kavuşturulmayı bekleyen tüm sorunların ele alınması açısından bir ilk sayıldığını ifade etti.⁹ Eski Başbakan Haydar el-Abadi'nin başkanlığındaki Nasr Koalisyonu ise yaptığı açıklamada, Bağdat ve Erbil ilişkilerinin yoluna konulmasını istedi.¹⁰ Nasr Koalisyonu, Bağdat hükûmetinin Erbil ile petrol ve gümrük kapılarının gelirleri meselesini çözmesini ve IKBY'ye merkezî yönetime bağlı mali denetim kurumlarını gidip incelemelerde bulunmasını da önerdi.

Irak'taki en büyük Şii dinî merci Ayetullah Ali el-Sistani, Birleşmiş Milletler (BM) Irak Özel Temsilcisi ve BM Irak Yardım Misyonu (UNAMI) Başkanı Jeanine Hennis-Plasschaert'ı Necef'teki evinde kabul ederek gelecek yıl haziran ayında yapılması planlanan erken seçimlerin BM denetiminde ve zamanında yapılması gerektiğinin altını çizdi. Ayrıca Mustafa el-Kazimi yönetimindeki hükûmete de önerilerde bulunan Ayetullah Sistani, hükûmetin sosyal adaletin tesisi, sınır kapılarının kontrolü, güvenlik güçlerinin performansının iyileştirilmesi ve devlet dışı silahlı aktörlerin silahlarına el konulması gibi konularda attığı adımları sıkıca sürdürmesi gerektiği söyledi.¹¹ Diğer yandan, Irak Cumhurbaşkanı Berham Salih de BM'nin Irak Temsilcisi Jeanine Hennis ile bir araya gelerek 13 Ağustos 2020'de bir görüşme gerçekleştirdi. Görüşmede her iki taraf da Haziran 2021'de yapılacak erken genel seçimlerin temiz bir şekilde yapılması konusunda mutabık kaldıklarını ifade ettiler.¹²

IKBY Başbakanı Mesrur Barzani, Ürdün Başkonsolosu Heytem Ebu el-Ful'i makamında kabul etti.¹³ Konsolosun görevinin sona ermesi nedeniyle yapılan görüşmede Başbakan, Konsolos'un bölgedeki rolüne ilişkin övgüde bulundu. KYB'nin Erbil Temsilcisi Soran Cemal de Fransız Başkonsolosu Olivier Decottignies'i kabul etti.¹⁴ Görüşmede, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un Irak'a yaptığı son ziyaretin önemi vurgulanarak, IKBY ve bölgedeki son gelişmeler ele alındı.

Danimarka Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre Danimarka'nın bu yılın sonunda Irak'ın başkenti Bağdat'ta bir büyükelçilik açacağı duyuruldu.¹⁵ Danimarka'nın kararı, IŞİD ile mücadeleye yardım etme ve hem Irak hem de Suriye'deki durumun istikrar kazanmasına katkıda bulunma çabalarının bir parçası olarak alındı.¹⁶ Danimarka, Irak Güvenlik Güçlerine eğitim veren NATO liderliğindeki bir misyonun liderliğini 2020'nin sonuna kadar Kanada'dan devraldı.

Irak Su Kaynakları Bakanı Mehdi Reşit Hamdani, Sudanlı mevkidaşı Yasir Abbas Muhammet ile gerçekleştirdiği telefon görüşmesinde Sudan'da yaşanan sellerden üzüntü duyduklarını dile getirdi.¹⁷ Hamdani ayrıca, söz konusu sellerin önüne geçebilmek için Irak'ın teknik bakımından Sudan'a yardımcı olmaya hazır olduğunu söyledi.

Hollanda Savunma Bakanlığı yaptığı açıklamada, 2015'te Musul'da gerçekleştirdiği hava saldırısında yanlışlıkla evini vurup dört yakını öldürdüğü Bassim Razzo'ya tazminat ödemeyi kabul ettiğini belirtti.¹⁸ 21 Eylül 2015'te Koalisyon Güçleri'nin Musul'da IŞİD'e karşı yaptığı operasyon sırasında Bassim Razzo'ya ait ev, yanlış istihbarat sebebiyle Hollanda'ya ait F-16 savaş uçağıyla vurulmuş; Razzo'nun eşi, kızı, kardeşi ve kuzeni saldırıda hayatını kaybetmişti.

• Güvenlik

ABD Merkez Kuvvetler (CENTCOM) Komutanı, Irak'taki Amerikan askerî varlığının bu ay 5.200'den 3.000 askere düşeceğini duyurdu.¹⁹ ABD'nin Irak'tan 2.200 askerini çekmesini "büyük fedakârlık" olarak nitelendirdi. ABD Merkez Kuvvetler Komutanı Orgeneral Kenneth McKenzie, Irak'a yaptığı ziyarette "Irak kuvvetlerinin kaydettiği büyük ilerleme, Irak hükûmeti ve Uluslararası Koalisyon'daki ortaklarımızla yapılan koordinasyon ve istişarenin ardından ABD, Irak'taki askerî varlığını bu ay 5.200 askerden 3.000'e düşürmeye karar verdi" ifadelerini kullandı.²⁰

Irak güvenlik kaynaklarından edinilen bilgiye göre, Irak'ın başkenti Bağdat'ta Uluslararası Koalisyon Güçleri'ne lojistik taşıyan konvoya Taci yolunda saldırı gerçekleştirildiği bildirildi.²¹ Son dönemde Uluslararası Koalisyon Güçleri'ne lojistik taşıyan araçlara yönelik saldırılar artarken saldırının sorumluluğunu üstlenen olmadı.

Irak Ortak Operasyonlar Komutanlığına bağlı olan Güvenlik Basın Hücresinden yapılan açıklamaya göre Samarra Operasyonlar Komutanlığına bağlı Özel Tugay, IŞİD'e yönelik gerçekleştirilen operasyonda dört IŞİD emirinin pusuya düşürülerek öldürüldüğünü belirtti.²²

Haşdi Şabi'ye yakın kaynaklara göre IŞİD, Haşdi Şabi 28. Tugay Birliklerinin Hanekin'den geçişi sırasında saldırı gerçekleştirdi. Saldırıda, Tugay Komutanı Hüseyin Rezak el-Meyahiye'nin öldüğü belirtildi.²³ Ayrıca, Haşdi Şabi'nin Suriye sınırı yakınlarındaki Anbar vilayetinde IŞİD'e karşı kapsamlı bir operasyon başlattığı ve bu operasyona Irak Hava Güçleri'nin de destek vereceği duyuruldu.²⁴

Irak merkezli Dicle TV'den istifa eden altı gazetecinin tehdide uğramaları sebebiyle saklandıkları bildirildi.²⁵ Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ) yaptığı açıklamada, Iraklı yetkililerin Dicle TV çalışanlarına yönelik tehditleri araştırması, özgürce ve tehdit edilme korkusu olmadan çalışabilmeleri için ellerinden geleni yapmaları gerektiğini söyledi.

• Ekonomi

Irak kabinesi bu hafta Suudi Arabistan ve Çin tarafından verilen kredileri onaylayarak iki devletle ilişkilerini daha da derinleştirdi.²⁶ Başbakan Mustafa el-Kazimi başkanlığındaki haftalık Irak kabine toplantısında, Suudi Kalkınma Fonu tarafından verilen iki kredinin mali koşullarının onaylanması kararlaştırıldı.

Irak Parlamentosu Maliye Komitesi, 2021 Genel Bütçe Yasa Tasarısı'nda bir varil petrolün fiyatının 40-50 dolar arasında olacak şekilde belirlendiğini açıkladı. Komite üyesi Cemal

Koçer yaptığı açıklamada, hükûmetin yatırım fırsatları sağlamak için yeterli fonu olmadığı için 2021 bütçe kapsamının yatırım yerine operasyonel olacak şekilde belirlendiğini ifade etti.²⁷

IKBY Ticaret ve Sanayi Bakanlığı Erbil’de İtalya-İKBY iş merkezinin açıldığını duyurdu.²⁸ Bakanlık Sözcüsü Fethi Ali, Erbil’de düzenlenen, özel şirket, kurum ve kuruluşların temsilcilerinin katıldığı törende, merkezin İKBY’de daha fazla yatırım fırsatı sağlayacağını söyledi. Ali “Şu anda Erbil’de geri dönüşüm, atık işleme, güneş enerjisi, deri işleme ve imalat gibi bazı hayati geliştirme ve hizmet projelerine başlama olasılığını tartışmak için (bağımsız) İtalyan şirketleri ve kuruluşları grubu var” dedi.

Irak’ın Vietnam’da pirinç ve çay ekimi için kullandığı topraklardan elde ettiği kârın kaybolduğu ortaya çıkarıldı.²⁹ 1999 senesinde Vietnam’dan çay ve pirinç ekimi için toprak satın alan Irak’ın Vietnam’da iş birliği yaptığı şirket tarafından kazancın çoğunun saklandığı ve üzerinde yolsuzluk yapıldığı ortaya çıktı.

• Sağlık ve Sosyal Hayat

Irak Sağlık ve Çevre Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, koronavirüs salgını (Covid-19) kapsamında birkaç ay önce ülkede kapatılan tüm restoran ve kafelerin yeniden hizmete açılacağı duyuruldu. Bu bağlamda Sağlık ve Güvenlik Yüksek Kurulu, sağlık tedbirlerine uymayanların hakkında yasal işlem başlatılacağı uyarısında bulundu.³⁰ Ayrıca Irak Başbakanı Mustafa el-Kazimi başkanlığındaki Yüksek Sağlık Komitesi, spor ve gençlik faaliyetlerinin 12 Eylül’den itibaren canlı seyirci olmadan başlatılmasını ve sağlıkla ilgili tedbirler alınmasını onayladı.³¹ Komite, kara sınırlarının açılmasıyla beş yıldızlı otellere bağlı restoran ve turistik tesislerin faaliyete geçmesine de onay verdi. Ayrıca saat 22.00’den 05.00’e kadar sokağa çıkma yasağı devam ettirilirken, kamuoyunda çalışma saatlerinin yarıya indirileceği belirtildi. Kısıtlamaları hafifletme kararı ile ilgili olarak Halk Sağlığı Dairesi Genel Müdürü Riyad el-Halfi, birçok ülkenin pandemiyle bir arada yaşayabilmek için bu adımı attığını söyledi.

Irak Sınır Kapıları Derneği Başkanı Ömer Veyli ile Suudi Arabistan’ın Irak Büyükelçisi Abdülaziz Şmeri’nin Irak ile Suudi Arabistan arasındaki sınır kapısını ticari geçişlere yeniden açmak için görüştüğü bildirildi.³² Bu kapsamda tüm kara sınırlarıyla ticari geçişlerin yeniden başlamasına karar verildiğini ifade eden Kazimi, kararın 12 Eylül’den itibaren uygulanmaya başlayacağını ekledi.

■ TÜRKMEN GÜNDEMİ

• Siyaset

Irak Türkmen Cephesi (ITC) Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşat Salihi, Irak Başbakanı Mustafa Kazımı'ye çağrıda bulundu. Bakanlar Kurulu'nun Kerkük'te yapılmasını isteyen Salihi, yapılacak toplantıda Kerkük'ün sorunlarının ele alınmasını talep etti. Kazımı'den, kısa süre önce Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ne (IKBY) gerçekleştirdiği gibi Kerkük'e de bir ziyaret gerçekleştirmesini beklediklerini ifade eden Salihi, hükûmetin başarısının Kerkük halkının ve temsilcilerinin sorunlarına cevap verebilmesine bağlı olduğunu kaydetti.³³

KYB Kerkük Milletvekili Elmas Fazıl, Baas rejimi döneminde demografik değişim amacıyla Türkmen ve Kürtlerin arazilerine dair alınan kararlarının Parlamento tarafından iptal edilmesi gerektiğini belirtti. Fazıl, söz konusu talebin Irak Parlamentosundaki milletvekilleri aracılığıyla Parlamento Başkanlığına sunulduğunu açıkladı. Fazıl ayrıca, iletilen talebin Parlamento gündemine alınmak üzere kabul edildiğini bildirdi.³⁴

Türkmenli Partisi Başkanı Riyaz Sarıkahya, Irak Başbakanı Mustafa Kazımı'ye yönelik bir açıklama yayınlayarak Kazımı'den Savunma ve İçişleri Bakanlıkları bünyesinde diğer etnik grupların yanı sıra Türkmenlerin de temsil hakkına sahip olması gerektiğini belirtti. Kürt, Arap ve Hristiyanlar gibi söz konusu bakanlıklarda Türkmenlerin de temsil hakkı bulunduğunu ifade eden Sarıkahya; bilhassa Musul, Kerkük ve Selahattin'de temsil haklarının Türkmenlere bir an önce iade edilmesi gerektiğinin altını çizdi.³⁵

Türkmenli Partisi Sözcüsü Timur Beyatlı ise Irak Başbakanı Mustafa Kazımı'nin açıkladığı erken seçim tarihini desteklerini açıkladı. Beyatlı, yeni seçim yasasında Türkmenlerin taleplerinin dikkate alınması gerektiğini bildirerek, yasaya dair önerilerini Irak Parlamentosunda bulunan Türkmen milletvekilleri aracılığıyla parlamentoya ilettiklerini vurguladı. Beyatlı önerilerinin özellikle Kerkük ile ilgili olduğunu, Kerkük Vilayet Meclisindeki sandalye sayılarının Arap, Türkmen ve Kürtler arasında dörder sandalye (+1 kota) olacak şekilde paylaşılması gerektiğini ifade ettiklerini belirtti.³⁶

İran Erbil Başkonsolosluğundan bir heyet, Irak Türkmen Cephesi'nin (ITC) Erbil'deki merkezini ziyaret etti. İran'ın Erbil Başkonsolosu Nasrullah Reşnudi'nin başkanlık ettiği heyet, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) Etnik ve Dinî Unsurlardan Sorumlu Bölge Bakanı ve ITC Yürütme Kurulu Üyesi Aydın Maruf ile bir görüşme gerçekleştirdi.³⁷

• Güvenlik

Haşdi şabi'ye ait medya kaynaklarından yapılan açıklamalara göre, merkezî hükûmete bağlı güvenlik güçleri ile Haşdi şabi'ye bağlı güçlerin Kerkük ve Diyala'da terör örgütü IşİD'e yönelik geniş çaplı bir operasyon başlattığı bildirildi. Yapılan açıklamada, operasyona Haşdi şabi'nin 1., 4., 20., 23., 28., ve 110. Tugayları ile Irak Hava Kuvvetlerine bağlı destek unsurlarının katıldığı; operasyonlar ile birlikte göre Saadiye (Kızılarbat) ve Celevle nahiyeleri, Hanekin bölgesinin güneyi ve Vind nehri çevresine askerî birliklerin yerleştirileceği belirtildi.³⁸

Irak Güvenlik Güçleri, Kerkük'e bağlı Beşir köyüne terör örgütü IşİD militanları tarafından roket saldırısı düzenlendiğini açıkladı. Saldırıda 13 yaşındaki bir çocuğun hayatını kaybettiği bildirilirken, hayatını kaybeden çocuğun Irak'taki şii dinî merci Ayetullah Sistani'nin bölgedeki temsilcisi Kanber Musevi'nin oğlu olduğu ifade edildi. Saldırının ardından Haşdi şabi'nin 16. ve 26. Tugayları tarafından bölgede operasyon başlatıldı.³⁹

• Sağlık & Sosyal Hayat

Irak Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Kerkük'te 13 Eylül 2020 tarihi itibarıyla 93 kişide daha koronavirüs tespit edildiği, kentteki toplam vaka sayısının 11.346'ya ulaştığı bildirildi. Ayrıca açıklamada toplam vefat sayısının 462 olduğu, sağlığına kavuşan toplam hasta sayısının ise 8.675'e ulaştığı aktarıldı.⁴⁰

İKBY GÜNDEMİ

• Siyaset

Irak Başbakanı Mustafa el-Kazımi 10-11 Eylül'de Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ni (İKBY) ziyaret etti. Erbil Havaalanı'nda Başbakan Mesrur Barzani tarafından karşılanan Kazımi, Erbil'den sonra sırasıyla Duhok'u, Yezidi Göçmen Kampı'nı, Süleymaniye'yi, Halepçe'yi ziyaret etti. Habur ve Başma Sınır Kapılarını ve gümrük prosedürlerini de inceleyen Kazımi bölgede iki gün kaldı. Irak Başbakanı Erbil'de Başbakan Mesrur Barzani ve Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) Başkanı Mesut Barzani ile görüştü. Ziyaretin ikinci gününde Kazımi, Erbil'de İKBY Başkanı Neçirvan Barzani ile Süleymaniye'de ise Irak Cumhurbaşkanı Berham Salih, Kürdistan Yurtsever Birliği (KYB) Eř Başkanları Lahur Cengi ve Bafel Talabani ile Goran Hareketi'nin ileri gelenleriyle bir araya geldi. Ayrıca Süleymaniye'de eski Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin mezarıyla Halepçe Şehitler Anıtı'nı ziyaret etti.⁴¹

Irak Başbakanı'nın ziyaretlerindeki belli amaçlarından birisi İKBY ile uzlaşı arayışı ve sınır kapılarının tamamen Federal Sınır Kapıları Kuruluşuna bağlanmasıdır. Kazımi Erbil'e

gelmeden önce Irak Parlamentosu Goran Partisi Üyesi Hoşyar Abdullah yaptığı bir açıklamada, Mustafa el-Kazimi'nin IKBY ziyaretinde sınır kapılarının Irak Federal Sınır Kapıları Kuruluşuna bağlanması için uğraşacağını belirtti.⁴² Irak Parlamentosu Gelecek Grubu Üyesi Serkevt Şemsettin ise bir açıklamasında, Mustafa el-Kazimi'nin ziyaretinin Bağdat'taki Erbil yönetimine karşı duran Kürt milletvekillerinin isteği ile yapıldığını belirtti. Şemsettin, Kazimi'nin ziyaretinde Irak Federal Mali Denetim Kurumunun bölgede çıkarılan petrol ve sınır geçişlerini ve IKBY memur sayısını kontrol etmesinde ısrarcı olacağı tahmininde bulundu.⁴³

IKBY yetkilileri ile Kazimi arasında; Erbil-Bağdat ilişkileri, Peşmerge'nin Irak ordusu çerçevesinde yeniden düzenlenmesi, IŞİD'e karşı uluslararası koalisyon tarafından Peşmerge'ye bağışlanan mühimmatların akıbeti, sınır kapılarının Irak Federal Sınır Kapıları Kuruluşuna bağlanması ve Irak'ın erken seçimi gibi konular üzerinde görüşüldü.⁴⁴

KDP, Irak Erken Seçimi Yeni Yasası'nı reddedeceğini duyurdu. KDP Seçim Dairesi Başkanı Hasro Goran, KDP'nin Bağdat'taki parlamentodan henüz çıkma aşamasında olan bu seçim yasasına tamamen karşı olduğunu belirtti.⁴⁵ Öte yandan KDP Seçim Dairesi, KYB ve Goran Hareketi Seçim Daireleri ile Süleymaniye'de ayrı ayrı buluştuktan sonra ortak basın açıklamasında, IKBY'nin bütün siyasi partileriyle Irak Yeni Seçim Yasası'nın reddedilmesi konusunda ittifak kuracaklarını söyledi.⁴⁶

6 Eylül'de Süleymaniye Bölgeleştirme Projesi ilan edildi. Birkaç gazeteci, akademisyen ve sivil aktivist tarafından Süleymaniye'nin bölgeleştirilmesi ve Erbil'den bağımsız bir bölge olarak Bağdat'a bağlanması için imza kampanyasına başlandı. Süleymaniye Bölgeleştirme Grubu Başkanı Bayar Omar basın açıklamasında, Irak Anayasası'na dayanarak ve bölge halkının desteğiyle Süleymaniye'nin Irak'ın ikinci bölgesi ilan edileceğini söyledi.⁴⁷ Süleymaniye Bölgeleştirme Projesi'nde IKBY tarafından 2013 yılında bölgenin dördüncü ili sayılan Halepçe'nin de kapsanması dikkat çekti. Halepçe halkı ve aydınları duruma tepki gösterdi.⁴⁸

• Ekonomi

IKBY Başbakan Yardımcısı Kubad Talabani'nin Basın Sözcüsü Semir Havrami, Bağdat'la yapılan görüşmelerin olumlu geçtiğini belirtti. Havrami, IKBY heyetinin Irak Petrol Bakanı ve Maliye Bakanı ile Irak Başbakanı Mustafa el-Kazimi ile toplantı gerçekleştirdiğini söyledi. Havrami "Irak Başbakanı Mustafa Kazimi, IKBY'ye her ay 320 milyar dolar aktarmayı kabul etti. IKBY ise buna karşılık sınır kapılarındaki gelirin yarısını Bağdat'a gönderecek" dedi. IKBY Başbakan Yardımcısı Sözcüsü, "Bağdat yeni yılın bütçesini oluşturmaya başladı. Bu anlaşma önümüzdeki yıl için bir temel oluşturacak ve kalıcı bir anlaşma sağlanacak" ifadelerini kullandı.⁴⁹

Görüşmelerle ilgili açıklamalarda bulunan Irak Hükûmet Sözcüsü Ahmed Molla Talal, iki taraf arasında sağlanan anlaşmanın 2021 Bütçe Yasa Tasarısı'nın onaylanması konusunu kapsadığını dile getirerek "Son anlaşma, bütçe yasa tasarısıyla ilgilidir. Söz konusu görüşmelerde sorunlar çözülecek ve karşılıklı koordinasyon devam edecek" açıklamasını yaptı.⁵⁰

Irak merkezî hükûmeti tarafından Erbil, Süleymaniye ve Basra Havaalanlarında gümüş ihracatının yasaklanması nedeniyle IKBY gümüşçüleri büyük zarara uğradı. Gümüşçü Sendikası Sözcüsü Hendren Abdurrahman, merkezî hükûmetinin kararından sonra hem IKBY halkının hem de gümüşçülerin büyük zarara uğradığını söyledi. Bağdat'ın yeniden kararı değerlendirmesini isteyen Abdurrahman, Erbil'de gümüş alışveriş oranının %90 azaldığını ve durum devam ederse gümüş alışverişinin tamamen duracağını belirtti.⁵¹

• Sağlık ve Sosyal Hayat

IKBY'de tespit edilen toplam yeni tip koronavirüs salgınında (Covid-19) vaka sayısı 35.983'e yükselirken, virüs nedeniyle hayatını kaybeden kişi sayısı 1.320'dir. Virüsü yenerek sağlığına kavuşan kişi sayısı ise 22.826'ya ulaştı.⁵² Bu durumla ilgili Eğitim Bakanı Alan Hamasaid 10 Ekim'de okulların açılması kararını aldı. Bakan'ın kararına göre ilkokul 1. ve 2. sınıfla lise son sınıf için örgün eğitim uygulanacak, diğer sınıflar için uzaktan eğitim yapılacaktır. Yükseköğretim Bakanlığı ise üniversitelerde örgün eğitim uygulanacağını bildirdi.⁵³

■ KÖRFEZ GÜNDEMİ

• Suudi Arabistan:

Newcastle United Futbol Kulübü'nün sahibi olan Mike Ashley, Suudi Arabistan'ın kulübü devralma teklifinin Premier Lig tarafından reddedildiğini nihayet doğruladı.⁵⁴ Geçtiğimiz aylarda Suudi Arabistan Veliâht Prensi Muhammed bin Selman, başkanlığını yaptığı Kamu Yatırım Fonu (PIF) aracılığıyla söz konusu kulübün satın alımı için harekete geçmiş; ancak insan hakları ihlalleri sebebiyle uluslararası kamuoyunun tepkisini toplamıştı. Devralma gerçekleşseydi, PIF kulüpte yüzde 80 hisseye sahip olacaktı.

Suudi Arabistan Kralı Selman bin Abdülaziz, ABD Başkanı Donald Trump ile yaptığı bir telefon görüşmesinde, Krallık'ın Filistin sorununa adil ve kalıcı bir çözüm bulmaya istekli olduğunu dile getirdi. Bu çerçevede, ABD'nin barışı destekleme çabalarını takdir ettiğini ifade eden Kral Selman, Suudi Arabistan'ın 2002'de krallığın önerdiği Arap Barış Girişimi'nden yola çıkarak Filistin meselesine adil ve kalıcı bir çözüm bulunmasını arzu ettiğini belirtti.⁵⁵

İngiltere menşeli Financial Times gazetesi tarafından, Suudi Arabistan'ın Petrol İhrac Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) ve OPEC+ üyelerini koronavirüs salgını karşısında üretimi artırmak için sıkıştırdığı bildirildi. Bu çerçevede, Krallık'ın fiyatlarda son zamanlarda yaşanan düşüşe rağmen petrol üretimini sabit tutmayı planladığı ve daha büyük bir üretim kesintisinin yarattığı boşluğun rakipler tarafından doldurmasına neden olacağından korktuğu ifade edildiği bir rapor yayımlandı. Financial Times konuya ilişkin raporda, ülkenin korkusunun altını çizmek suretiyle Riyad yönetiminin fiyatları desteklemek için üretimi daha da kısması hâlinde, diğer ülkelerin avantaj elde edip daha büyük miktarlarda üretim yapacağını ve talebin düşmesiyle nisan ayında rekor düzeyde arz kesintisi yapan OPEC+ grubunun birliğini tehlikeye atacağını öne sürdü.⁵⁶

• Birleşik Arap Emirlikleri:

Hafta içinde İsrail ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) arasında "ilişkilerin tamamen normalleşmesi" ile ilgili anlaşmanın resmî imza töreninin 15 Eylül'de Beyaz Saray'da yapılacağı duyuruldu. Yetkililer, törende İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu ve BAE Veliath Prensi Muhammed bin Zayid'in kardeşi BAE Dışişleri Abdullah bin Zayid el-Nahyan'ın olmasının beklendiğini ifade etti.⁵⁷

İsrail'in en büyük hastanesi Sheba Tıp Merkezi ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin APEX Ulusal Yatırımı arasında sağlık çözümleri konusunda iş birliği yapmak için bir ön anlaşma imzaladıkları belirtildi.⁵⁸ Öte yandan İsrail'deki Weizmann Bilim Enstitüsü tarafından BAE Muhammed bin Zayid Yapay Zekâ Üniversitesi ile iş birliği anlaşması imzaladıkları duyuruldu.⁵⁹

• Yemen:

Yemen'de İran destekli Husi milislerin Marib şehrine doğru ilerleyişi bu hafta hız kazandı. Marib'in güneybatısında yer alan iki bölgeyi ele geçiren Husiler şehri kuşatmış durumda. Bölgeden gelen haberlere göre Marib'in Husi milislerin eline geçmesi an meselesi.⁶⁰ Öte yandan Marib'in savunulmasında önemli rol üstlenen ve daha önce Hadi hükûmeti güçlerini desteklediği bilinen yerel aşiretlerden dördü de Husi milislerle saldırmazlık anlaşması imzaladı.⁶¹ Marib şehri Yemen merkezî hükûmeti açısından önem taşımaktadır. Hem süren iç savaşta önemli bir cephe rolünü teşkil etmektedir hem de doğal kaynakların kontrolü açısından büyük öneme sahiptir.

Diğer taraftan Husiler, Suudi Arabistan'ı hedef almaya devam etti. Husilerin Askerî Sözcüsü Yahya Saree bir açıklama yaparak Suudi Arabistan sınırları içerisinde yer alan Abha Uluslararası Havalimanı'na insansız hava araçları (İHA) ile saldırı düzenlediklerini bildirdi.

Saree açıklamasında saldırının Suudi Arabistan'ın Yemen'de devam eden askerî operasyonlarına doğal bir cevap olduğunu ve Suudi Arabistan bu hareketlerinde ısrar ettikçe saldırıların da devam edeceğini ifade etti.⁶² Bu açıklamadan iki gün sonra Saree yeni bir açıklama yaparak Riyad'da önemli hedeflere yönelik balistik füze ve İHA ile saldırılarda bulunulduğunu duyurdu.⁶³

BAE ve İsrail arasındaki normalleşme anlaşması Yemen'de de tepkilere neden olmuştu. Medyaya yansıyan bir habere göre BAE destekli Güney Geçiş Konseyi (GGK) Güçleri daha önce anlaşmaya tepki gösteren ve Sokotra'daki BAE-İsrail varlığına karşı olduğunu ifade eden 4 Yemenli yetkiliyi kaçırdı.⁶⁴ Ek olarak, Yemen İslah Partisi'nden bir grup milletvekili Başbakan Abdülmelik Said'e bir mektup göndererek BAE'nin Sokotra adasında 2 askerî kamp inşa ettiği hakkında uyarıda bulundu.⁶⁵

• Katar:

Merkezi, Katar'ın başkenti Doha'da bulunan Dünya Müslüman Alimler Birliği, "Müslüman Alimlerden Bildiri" başlığı altında video konferans yoluyla gerçekleştirilen toplantının ardından 200'den fazla âlimin imzasını taşıyan bir fetva yayınladı. Dünya Müslüman Alimler Birliği, İsrail ile ilişkilerin normalleşmesini yasakladı. Birlik tarafından Siyonist işgal rejimi ile yapılacak tüm "barış, uzlaşma veya normalleşme anlaşmalarının şer'en haram ve geçersiz olmak birlikte büyük bir suç" olduğu doğrultusunda bir fetva yayımlandı. "Müslüman Alimlerden Bildiri" başlığı altında video konferans yoluyla gerçekleştirilen toplantı sonrası ortaya koyulan fetvada, 200'den fazla âlimin imzası yer alıyor. Açıklama ABD Başkanı Donald Trump'ın, Washington'un BAE ile İsrail arasında ara buluculuk rolü üstlendiği bir barış anlaşmasının kabul edildiğini açıklamasından akabinde yapıldı.

Hafta içinde, üst düzey bir ABD'li diplomat olan David Schenker tarafından Arap devletlerinin Katar'a üç yıldır uyguladıkları blokaja ilişkin haftalar içinde ilerleme kaydedilebileceği ifade edildi. Schenker, Başkan Donald Trump ve Dışişleri Bakanı Mike Pompeo da dâhil olmak üzere ABD yönetiminin, söz konusu anlaşmazlığı en üst düzeyde sona erdirmek için çabaladıklarını belirtti.⁶⁶

Afgan hükûmeti ile Taliban arasındaki ilk doğrudan barış müzakereleri, senelerdir devam eden savaşı sonlandırmak üzere Katar'ın başkenti Doha'da başladı. Görüşmelerin açılış törenine ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, NATO ve Afganistan'daki ABD Kuvvetleri Komutanı General Austin Scott Miller ile Afgan hükûmeti ve Taliban'ı temsil eden heyetler katıldı.⁶⁷ Ayrıca, Katar Emiri Şeyh Temim bin Hamed el-Sani ise görüşmelerin tarafları olan Taliban'ın Siyasi Ofis Başkanı Molla Abdulgani Berader ve Afganistan Ulusal Yüksek Uzlaşma Konseyi Başkanı Abdullah Abdullah ile Doha'da yapılan müzakereleri ele almak üzere bir araya geldi.⁶⁸

• Kuveyt:

Kuveyt, Libyalılar arasında Fas'ta gerçekleşen ülkenin bağımsız devlet kurumlarını birleştirmek amacıyla toplanılan görüşmede varılan anlaşmayı olumlu ve yapıcı bulduğunu, desteklediğini açıkladı. Libya'daki tarafları anlaşmaya uymaya ve ülkede güvenliğin, istikrarın, toprak bütünlüğünün sağlanması için çalışmaya davet etti.⁶⁹

Kuveyt Parlamentosunda Yardımcı Başbakan ve İçişleri Bakanı olan Anas al-Salah'a karşı verilen gensoru önergesi reddedildi.⁷⁰ Eğitim Bakanı için verilen gensoru önergesini de kabul edenler azınlıkta kaldı.

Dışişleri Bakanı Şeyh Dr. Ahmed Nasır el-Muhammed el-Sabah ile Irak Dışişleri Bakanı Abdulkarim Hashem arasında bir görüşme gerçekleşti. İki ülke arasındaki dostane ilişkilere değinilirken iki tarafı da ilgilendiren meselelerde görüş alışverişinde bulunuldu.⁷¹

• Umman:

Bakanlar Kurulu Yardımcı Başbakanı Sayyid Fahd bin Mahmud el-Said, Filistin Başbakanı Dr. Muhammed Shtayeh ile bir telefon görüşmesi gerçekleştirdi. Sayyid Fahd, Umman'ın Arap dayanışmasına olan desteğini sürdürdüklerini ve uzun soluklu, adil bir barışı desteklediklerini yineledi.⁷²

Umman Sultanı Heysem bin Tarık ile ABD Başkanı Donald Trump bir telefon görüşmesi gerçekleştirdi. İki ülke arasındaki dostane ilişkilere vurgu yapılırken bölgedeki son gelişmeler değerlendirildi. ABD Başkanı, Umman'ın farklı alanlarda yürüttüğü iş birliğine derin minnettarlık duyduğunu belirtti. Sultan Heysem ise ilişkilerin, iş birliklerinin gelişeceğini söyledi.⁷³

Arap Birliği görüşmesinde Umman Dışişleri Bakanı Sayyid Badr Al Busaidi, tüm Arap ülkelerinin Filistin için toprak prensibine dayalı bir barış çözümü bulmak için öne çıkması gerektiğini ifade etti. Umman'ın Filistinlilerin yasal haklarını elde etme ve bölgedeki yapılan barış girişimlerini desteklediği belirtildi. Umman Sultanlığının, İsrail ve Arap ülkeleri arasında geniş kapsamlı ve adil bir barışı desteklediği ve bunun iki devletli çözüm olmadan mümkün olmayacağı söylendi. Bu sebeple İsrail'in işgal ettiği Filistin topraklarından geri çekilmesi gerektiği belirtildi.⁷⁴

• Bahreyn:

Bahreyn Dışişleri Bakanı Raşid ez-Zayani Paris'te Fransız mevkidaşı Jean-Yves Le Drian ile bir araya geldi. İkili arasındaki yapılan görüşmede ilişkilerin geliştirilmesi konuları konuşulurken, bölgedeki siyasi gelişmeler ve güvenlik endişeleri de masaya yatırıldı.⁷⁵

Hafta içinde Arap Birliği Konseyinin 154. Olağan Toplantısı yapıldı. Dışişleri bakanları seviyesinde video konferans yöntemiyle düzenlenen toplantıda İran'ın teröre destek vermek yoluyla bölgedeki istikrarı tehdit ettiği ifade edildi.⁷⁶ Bahreyn adına söz alan Dışişleri Bakan Yardımcısı el-Doseri de Türkiye'nin Suriye, Libya, Irak gibi çeşitli Arap ülkelerinin içişlerine karışarak bölgede tehdit yarattığını ifade etti. Yine aynı konuşmada, İsrail ile Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) arasında yapılan anlaşmadan dolayı duyduğu memnuniyeti dile getirdi.⁷⁷

Diğer bir önemli gelişme Bahreyn-ABD-İsrail üçlüsü arasında yaşandı. Bahreyn Kralı İsa el Halife, ABD Başkanı Trump ve İsrail Başbakanı Netanyahu arasında bir telefon görüşmesi gerçekleşti. Görüşme sonrası yapılan ortak açıklamaya göre Bahreyn ile İsrail arasında ilişkilerin normalleştirilmesi üzerine anlaşma sağlandığı açıklandı. Böylelikle Bahreyn Mısır, Ürdün ve BAE'den sonra İsrail ile diplomatik ilişkiler kuran 4. Arap ülkesi oldu.⁷⁸ Anlaşmanın duyurulmasından sonra çeşitli tepkilerin gelmesi gecikmedi. Avrupa Birliği⁷⁹, Almanya⁸⁰, İngiltere⁸¹, Kanada⁸², Mısır⁸³ ve BAE⁸⁴ gibi ülkeler anlaşmadan duydukları memnuniyeti dile getirdi.

Öte yandan konuya ilişkin Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığında da bir açıklama yapılarak İsrail ile Bahreyn arasındaki anlaşmanın endişeyle karşılandığı ve şiddetle kınandığı ifade edildi.⁸⁵ Anlaşmaya yönelik bir diğer tepki de İran'dan geldi. Anlaşmayı İslam davasına büyük bir ihanet⁸⁶ olarak nitelendiren İran, İsrail'in bölgede güvensizlik ortamı oluşturmaya yol açan her davranışından Bahreyn'in de sorumlu olacağını ifade etti.⁸⁷ Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve Yemen anlaşmaya tepki gösterirken⁸⁸, Tunus'ta siyasi partiler ve sivil toplum örgütleri anlaşmayı kınayan açıklamalarda bulundu.⁸⁹

■ KUZAY AFRIKA

• Mısır:

Mısır Dışişleri Bakanı Sameh Shoukry Faslı mevkidaşı Nasser Bourita ile telefon görüşmesi yaptı. Görüşmede Fas'ın Bouznika kentinde gerçekleşen Libya'daki UMH ve Tobruk Temsilciler Meclisi Delegeleri arasındaki uzlaşma toplantısı ve bu toplantıdaki gelişmeler ele alındı.⁹⁰ Ayrıca hafta ortasında Arabweekly gazetesinin yaptığı bir haberde, UMH ve Tobruk Temsilciler Meclisi Delegasyonunun Kahire'de de bir toplantı gerçekleştirdiği duyuruldu. Toplantıda Mısır'ın Libya'daki siyasi uzlaşma için kararlı olduğu ancak Türkiye'nin Libya'da olmadığı hiçbir anlaşmayı onaylamadığı duyuruldu.⁹¹

Hafta ortasında Filistin halkı temsilcileri BAE-İsrail normalleşme anlaşmasını sert bir şekilde değerlendirmek için Arap Ligi'ne toplanma çağrısında bulundu. Arap Ligi hafta

ortasında, parti üyelerin Dışişleri Bakanları katılımıyla gerçekleşti. Her ne kadar konu Filistin halkının akıbeti olsa da bu ajanda üzerinde kısa bir değerlendirilmede bulunuldu ve ajandaya yönelik hiçbir sonuç alınamadı. Bunun aksine toplantıda Mısır Dışişleri Bakanı Sameh Shoukry ve BAE Dışişleri Bakanı Enver Gardaş provokasyonu ile Türkiye ve İran kınandı. Shoukry Türkiye'nin Suriye, Irak ve Libya'daki varlığının Arap Ulusal Güvenliğine en büyük tehdit olduğunu ve Arap ülkelerinin birleşmiş bir tepkisinin gerekliliğini bu toplantıda yineledi.⁹² Hafta sonunda Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron Mısırlı mevkidaşı darbeci Abdelfettah el-Sisi ile telefon görüşmesi yaptı. Görüşmede Libya'daki gelişmeler, Lübnan'daki siyasi yapıya Mısır-Fransa desteği, İsrail ile normalleşme anlaşmaları sonucu Filistin halkının akıbeti ve en önemlisi Doğu Akdeniz konusu ele alındı.⁹³

Hafta sonunda Bahreyn'in de İsrail ile normalleşme anlaşmasına vardığı ABD Başkanı Donald Trump tarafından duyuruldu. Bu anlaşmayı ilk tebrik eden devletlerden bir tanesi Mısır oldu. Mısır Cumhurbaşkanı Sisi, BAE'nin ardından bir Körfez ülkesinin daha normalleşme anlaşmasına varmasının bölgesel güvenliği arttıracığını ve Filistin halkının haklarını korumaya yönelik adımların öncüsü olacağını Twitter üzerinden belirtti.⁹⁴

• Libya:

Geçtiğimiz pazartesi günü UMH komutasındaki Libya ordusu, başkent Trablus'un doğusundaki Ebu Greyn bölgesinin güneyinde darbeci Hafter güçlerine ait Rus yapımı helikopteri ele geçirdiğini açıkladı. Sirte-Cufra Kurtuluş Komutanlığı Ordu Sözcüsü Abdulhadi Drağ, helikopterin pilotu yakalanma korkusuyla çöle kaçmış olabilir açıklamalarına bulundu.⁹⁵

Libya Ulusal Petrol Şirketi tarafından yayınlanan bildiriye göre, Libya'nın petrol ablukası ve darbeci Hafter'in milislerinin petrol kuyularını kapatması sonucu oluşan kayıp 9,5 milyar dolara yaklaştı.⁹⁶ ABD Büyükelçiliğinden yapılan açıklamaya göre, Hafter'in aylarca süren petrol tesislerine yönelik ablukayı sona erdirmeyi taahhüt ettiği ancak petrol yataklarının ve limanlarının yeniden açılıp açılmayacağı belirsiz olduğunu söylendi.⁹⁷

Fayez el-Serrac, İstanbul ziyareti sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye Büyükelçisi David Satterfield ile terörizmle mücadelede ve stratejik ortaklığı genişletme yöntemleri üzerine görüşmelerde bulundu. İki taraf, Ulusal Mutabakat Hükûmeti'nin yönetimi ve denetimi altında, Ulusal Petrol Şirketi'nin petrol üretimi ve ihracatının yeniden başlatılmasının hızlandırılması gerekliliğini vurguladı.⁹⁸

Libya'da Hafter yanlısı hükûmet, devam eden protestolar nedeniyle Tobruk Temsilciler Meclisi Başkanı Akile Salih'e istifasını sundu. Ağırlaşan yaşam şartlarını Hafter'in kont-

rolündeki Merc kentinde protesto eden bölge halkına milisler tarafından ateş açılmıştı, ölü ve yaralıların olduğu bildirildi.⁹⁹

ABD Afrika Komutanlığı Rus paralı askerleri olan Wagner grubu tarafından kullanılan en az iki MiG-29 tipi savaş uçağının Libya'da düştüğünü söyledi.¹⁰⁰ Komutan Stephen Townsend ve ABD Libya Büyükelçisi Richard Norland, Libya Savunma Bakanı ile terörle mücadele çabaları dâhil olmak üzere önemli güvenlik konularını tartıştı. Townsend ve Norland çarşamba günü gerçekleştirdikleri Tunus ziyaretinde Libya'daki son siyasi ve güvenlik gelişmelerini ele aldı.¹⁰¹

• Tunus:

Nahda Hareketi Meşişi'nin güvenoyu almış olan hükûmetini yeniden düzenlemesi hususundaki söylentileri reddetti. Nahda'nın Parlamento Bloğu Başkanı Nurettin el-Biri, Parlatonun güvenoyunu aldıktan sonra hükûmetin artık Nahda'nın desteğini aldığını söyledi. Tunus'un koronavirüs salgını, yoksulluk, marjinalleşme ve yolsuzlukla mücadele etme gibi sorunların çözülmesinin önemini vurguladı.¹⁰²

Tunus Devlet Başkanı Kays Said; el-Esad el-Ajili'yi Trablus'ta bulunacak Libya Büyükelçisi olarak atadı. Tunus'un Trablus'taki Büyükelçiliği, iki Tunuslu diplomatın kaçırılması üzerine 2014'ten boş bir durumda bulunmaktaydı.¹⁰³

ABD donanmasının yaptığı açıklamaya göre, USS Winston S. Churchill Gemisi, Tunus donanması ile Akdeniz'in Kuzey Afrika kıyılarında bir tatbikat gerçekleştirdi. ABD Deniz Kuvvetleri gemileri, bölgesel deniz güvenliğini güçlendirmek amacıyla birlikte çalışabilirliği artırmak ve kapasiteyi artırmak için müttefikleri ve ortaklarıyla rutin olarak eğitimler vermektedir.¹⁰⁴

Katar Başsavcısı ve Lusail Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı Dr. Ali bin Fattis Al Marri, Tunus Ez-Zitouna Üniversitesi Rektörü Dr. Hishem Grissa ile bir araya geldi. Toplantıda iki kardeş ülkedeki iki üniversite arasındaki iş birliği yolları ve olasılıkları gözden geçirildi.¹⁰⁵

• Cezayir:

Geçtiğimiz hafta ordudan yapılan birtakım açıklamalara göre ordunun yapılması planlanan anayasa değişikliğindeki sınır ötesi operasyonlar düzenlemesinden rahatsız olduğu bildirildi. Anayasa taslağında geçen "barışın yeniden tesis edilmesi" ibaresinin yerine "barışın korunması" olarak değiştirilmesi teklif edildi. Ayrıca yetkililer ordunun, yurt dışı operasyonlarına katılımı ile Cezayir'in kontrol edemeyeceği sonuçları olabileceğini vurguladı.¹⁰⁶

Cezayir Parlamentosunun üst kanadı olan “Cezayir Milletler Konseyi” 1 Kasım’da yapılacak referandum öncesinde anayasa değişikliği taslağını onayladı. 144 sandalyeli konseyin 128 üyesinin katıldığı oturumda yalnızca bir milletvekili çekimser oy kullandı. Perşembe günü, Parlamentonun alt kanadı olan “Ulusal Halk Meclisi” muhalefet bloklarının oylamayı boykot edilmesi üzerine oy birliğiyle değişikliklerin lehinde oy kullandı.¹⁰⁷

UMH Dışişleri Bakanı Muhammed Siala Cezayirli mevkidaşı Sabri Bukadum ile bir telefon görüşmesi gerçekleştirdi. Libya’daki gelişmeler üzerine değerlendirmeler yapan ikili krizin çözümünün siyasi sürecin başlaması ile gerçekleşeceğini altını çizdi.¹⁰⁸

Bukadum’un yaptığı basın açıklamasında Tunus ile planladıkları müzakere masasında Mısır, İtalya, Malta ve Yunanistan’ın da aralarında bulunduğu Libya’nın güney komşularının davet edileceğini söyledi. Berlin Konferansı Sonuç Bildirgesine bağlılığın devam etmesi gerektiğini ve silah ambargosunun uygulanarak vekalet savaşlarından kaçılmasının elzem olduğunu sözlerine ekledi.¹⁰⁹

• Fas:

Geçen hafta sonunda Fas’ın Bouznika kentinde Libya taraflarının delegasyonlarının katılımıyla başlayan uzlaşma müzakeresi bu haftanın ortasında son buldu. Görüşmeleri Avrupa Birliği, Afrika Birliği, Arap Ligi üye devletleri ve bunun dışında Rusya, ABD ve Türkiye gibi birçok ülke faydalı buldu. Fas yetkililerince yapılan açıklamada, görüşmeler sonucunda taraflar arasında kapsamlı bir anlaşmaya varılmıştır duyurusu yapıldı.¹¹⁰

Hafta başında Fas’ta düzenlenen Libya görüşmelerindeki gelişmeleri öğrenmek için Mısır Dışişleri Bakanı Sameh Shoukry ile Fas Dışişleri Bakanı Nasser Bourita bir telefon görüşmesi gerçekleştirdi. Görüşmede Mısır’ın Fas’ı uzlaşma çabalarından dolayı tebrik ettiği ve Libya’nın siyasi bütünlüğü için ellerinden gelen her şeyi yapacakları belirtildi.¹¹¹

Geçen hafta Fas Dışişleri Bakanı Bourita ile İspanya Dışişleri Bakanı Arancha Gonzalez Laya arasında geçen telefon görüşmesinin akabinde bu hafta, İspanya-Fas arasında yapılan güvenlik iş birliği anlaşmasını onayladığını duyurdu. Bu anlaşmanın insan kaçakçılığı, terörizm ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi suçların önüne geçilmesi için yapıldığı belirtildi.¹¹²

Bu hafta ortasında, Fransa Genelkurmay Başkanı General Francois Lecointre Fas Dışişleri Bakanı Nasser Bourita ile Rabat’ta görüştü. Görüşmede Fas’ın Fransa ile olası askerî anlaşmaları ele alındı.¹¹³

Bahreyn'in hafta sonunda, İsrail ile normalleşme duyurusunun ardından İsrail basını Fas'ın da İsrail ile normalleşmek isteyen ülkeler arasında olduğuna dair haberler yaptı. İsrail basınına göre herhangi bir kanıt olmaksızın, İsrail ile Fas arasında doğrudan uçuş anlaşmalarının imzalandığı belirtilse de Fas diplomatik yetkilileri böyle bir durumun söz konusu olmadığını belirtti. Fas basını bu durumu sadece İsrail basınına yanlış bilgilendirilmesi olarak değerlendirdi.¹¹⁴

■ ENERJİ GÜNDEMİ

• Dünya Geneli

Çin gümrük verilerine göre, Çin'in ham petrole olan talebinin ağustos ayında yüksek seviyelerde kaldığını ancak bu durumun ekim ayından itibaren değişebileceğini açıkladı.¹¹⁵

Rusya Enerji Bakanlığı, Rusya 2022'de küresel petrol üretim kesintilerinin sona ermesinin ardından petrol pazar payını kaybetmemesini sağlamak için üretim azaltma anlaşmasının süresi dolduktan sonra başlatılabilecek bitmemiş petrol kuyuları planı hazırladığını bildirdi.¹¹⁶

Avrupa enerji borsası EEX yaptığı açıklamada, doğal gaz spot piyasalarında 1 Ekim'den itibaren negatif fiyatların oluşmasını sağlayacak düzenlemeye gidileceğini açıkladı.¹¹⁷

• Ortadoğu

İsrail'in Kızıl deniz ile Akdeniz'i bağlayan Aşkelon-Eilat Boru Hattı'nın Güney-Kuzey çalışması durumunda şu anda Süveyş'ten geçen petrol ticaretinin %12 ila %17'sini ele geçirebileceği değerlendirildi. Yunanistan'ın desteklediği bu projenin hayata geçmesi durumunda ise BAE ve İsrail'in yakınlaşması ile Arap petrolünün Akdeniz'e ulaşması kolaylaşabileceği ve Türkiye'nin enerji alanındaki rolünün azalacağı düşünülmektedir.¹¹⁸

Rusya Başbakan Yardımcısı, Rusya ile Suriye'nin kısmen ABD'nin yaptırımlarını hafifletmeye çalışan içinde bir dizi elektrik santralının yeniden inşası ve off-shore petrol aramalarının da olduğu 40'tan fazla enerji projesini aralık ayındaki bir ziyaretinde imzalamayı planladıklarını açıkladı.¹¹⁹

Ortadoğu da Umman ve Dubai petrolüne endeksli Suudi Arabistan resmî satış fiyatını (OSP) düşürdü.¹²⁰ Benzer bir açıklamayı Libya NOC¹²¹ ve Abu Dabi Ulusal Petrol Şirketi (ADNOC) da yaptı.¹²²

Suudi devlet televizyonu açıklamasına göre Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu, Suudi Arabistan'ın nükleer enerji çalışmalarının kurum tarafından destek sağlandığını açıkladı.¹²³

SABIC International Holdings B.V İsviçreli özel çok uluslu bir kimya şirketi olan Clariant AG'nin %6,5 payını satın alımını tamamladı.¹²⁴

İran'ın Kermanshah eyaletinde gaz tedarik projeleri sayesinde Güney Pars'ın geliştirilmesi ve son yedi yılda gerçekleştirilen gaz tedarik projelerinin uygulanması ile 2.6 milyon varil rafinaj kapasiteli yakıt üretildiğini açıkladı.¹²⁵

İran Enerji Bakanı yaptığı açıklamada, şebeke uyum çalışmaları tamamlandıktan sonra İran'ın elektrik şebekesinin birkaç ay içinde Rusya ve Azerbaycan'a bağlanacağını bildirdi. Ayrıca, İran'ın Ermenistan ve Gürcistan üzerinden diğer elektrik şebekelerine bağlanmak için senkronize edilebileceğini açıkladı.¹²⁶

Benzin taşıyan İran bandıralı bir tanker, İran'ın Bandar Abbas Terminali'nde yüklenen yaklaşık 300 bin varil yakıt ile Venezuela'ya doğru hareket hâlinde olduğu bildirildi.¹²⁷

Irak merkezî hükûmeti, IKBY'den günlük 500.000 varillik üretimini 120.00 varil kısmasını istedi.¹²⁸

Irak, Ürdün ve Mısır arasında, Irak petrolünü Basra'dan Ürdün üzeri Mısır'a taşımak için bir boru hattını genişletecek bir anlaşma imzaladığı bildirildi. Boru hattı sayesinde Irak petrol endüstrisinin rahatlayacağı ve lojistik riskleri azaltacağını düşünülmektedir.¹²⁹

Irak Petrol Bakanı yaptığı açıklamada, Irak'ın ülkenin güney kesiminde İtalyan şirketi ENI tarafından işletilen Zubair Petrol Sahası'nın yakınında yaklaşık maliyeti 4 milyar dolar olan 300.000 varil/gün rafineri inşa etmek için görüşmelerde bulunduğunu açıkladı. Ayrıca, hükûmetin projeyi finanse edecek kaynaklara sahip olmaması nedeniyle Irak özel sektörünün projenin %20'sine sahip olmasını sağlamaya çalışıldığını belirtti.¹³⁰ Ek olarak, Royal Dutch Shell ile ortaklaşa Basra'da dünya ölçeğinde bir petrokimya kompleksinin uzun süredir ertelenen geliştirilmesine yeniden başlandığını duyurdu.¹³¹

Norveçli petrol ve gaz operatörü DNO, IKBY'de bulunan Tawke sahasındaki 110 milyon dolarlık Peşkabir Gaz Yakalama ve Enjeksiyon Projesi'nin devreye alındığını ve bir milyar metreküp gaz enjeksiyon hedefine ulaştığını bildirdi.¹³²

Libya hükûmeti ile Mısır Devlet yetkilileri, Libya'nın elektrik arz açığını kapatmak için görüşmelere başladığını açıkladı.¹³³ Ayrıca Bingazi'de elektrik kesintileri ve yaşam koşulları nedeniyle çok sayıda kişinin protesto gerçekleştirdiği ve lastikleri yakarak yolları kapattığı bildirildi. Yapılan açıklamada Libya Ulusal Petrol Şirketinin santralleri çalıştır-

mak için yeterli yakıt göndermemesi eleştirildi.¹³⁴

Türkiye ile Libya, kara ve denizdeki potansiyel petrol ve doğal gaz sahalarında arama çalışmaları konusunda görüşmelerde buldukları belirtildi.¹³⁵

Kuveyt, İtalya'nın Nuovo Pignone şirketi ile Al-Ahmadi petrol rafinerisine yaklaşık 24.9 milyon euro değerinde ekipman tedariki için bir sözleşme imzaladığını açıkladı.¹³⁶

Bir ABD yetkilisi, Lübnan ve İsrail'in tartışmalı deniz sınırlarını için önümüzdeki haftalarda anlaşması imzalamayı umduğunu belirtti. İsrail, Mayıs 2019'da deniz sınırı anlaşmazlığını çözmek için Lübnan ile ABD'nin ara buluculuğundaki görüşmelere girmeyi kabul ettiğini açıklamıştı.¹³⁷

BAE'ye ait Mısır ve İKBY'de yatırımları olan Dana Gas, ekim ayında 300 milyon dolarlık borcun geri ödenmek için 500 milyon dolar gelir elde etmeyi planladıkları Mısır'daki varlıklarının satışı hakkında Teksas merkezli IPR Energy ile görüşüğünü bildirdi.¹³⁸

Libya Ulusal Petrol Şirketi Başkanı, Birleşik Krallık'ı petrol ve gaz sektöründe fırsatlar aramak için Libya'ya davet etti.¹³⁹

ABD'nin yaptığı açıklamada, General Khalifa Haftar'ın aylarca süren petrol tesislerine yönelik ablukayı sona erdirmeyi taahhüt ettiğini ancak petrol yataklarının ve limanlarının yeniden açılıp açılmayacağı belirsiz olduğunu açıkladı. Ayrıca Haftar'ın en geç 12 Eylül'e kadar tamamen yeniden açılması ve üretim başlamasını taahhüt ettiği bildirildi.¹⁴⁰

KAYNAKÇA

- 1 <https://www.trtworld.com/middle-east/un-staff-in-syria-have-contracted-covid-19-39589>
- 2 <https://www.reuters.com/article/us-syria-russia-fm-meetings-lands/syria-seeks-more-russian-investment-as-u-s-sanctions-hammer-economy-idUSKBN25Y0YX?rpc=401&>
- 3 <https://www.aa.com.tr/en/africa/russia-to-send-1-000-mercenaries-from-syria-to-libya/1966717>
- 4 <https://www.syriahr.com/en/183561/>
- 5 <https://syrianobserver.com/EN/news/60349/casualties-among-ranks-of-sdf-militia-in-an-ambush-in-deir-ezzor.html>
- 6 <https://www.syriahr.com/en/183208/>
- 7 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-deasli-teroristlerin-tutuldugu-cezaevinde-isyan-cikti/1967797>
- 8 <https://www.hurriyetdailynews.com/brigadier-general-dies-in-syrias-idlib-from-heart-attack-158127>
- 9 <https://turkish.aawsat.com/home/article/2501901/kazimi-irak-kurdistan-bölgesel-yönetimi-ile-aralarındaki-anlaşmazlığı-çözmek>
- 10 <https://www.tbajansi.com/nasir-koalisyonu-kaziminin-erbil-ile-iliskileri-yoluna-koymasini-istedi/>
- 11 <http://www.turkmenelihaber.net/irak/item/19204-sistani-erken-secim-bm-denetiminde-zamaninda-yapilsin.htm>
- 12 <https://www.tbajansi.com/cumhurbaskani-salih-bm-irak-temsilcisi-hennis-ile-gorustu/>
- 13 <https://www.shafaaq.com/en/Iraq-News/KRG-president-receives-the-Jordanian-consul>
- 14 https://www.pukmedia.com/EN/EN_Direje.aspx?Jimare=62460
- 15 <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/09/denmark-to-open-baghdad-iraq-embassy.html>
- 16 <https://english.aawsat.com/home/article/2499821/denmark-says-open-embassy-iraqs-capital>
- 17 <https://www.tbajansi.com/su-kaynaklari-bakani-hamdani-sudana-destek-sunmaya-haziriz/>
- 18 <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/iraq/09092020>
- 19 <https://www.aljazeera.com/news/2020/09/united-states-formally-announces-troop-reduction-iraq-200909123333305.html>
- 20 <https://turkish.aawsat.com/home/article/2499336/abd-ve-almanya-irak'taki-asker-sayılarını-azaltıyor>
- 21 <https://www.kurdistan24.net/tr/news/526d0675-6fb1-4480-a403-4b9eff6edf18>
- 22 <https://www.basnews.com/tr/babat/633218>
- 23 <https://www.kurdistan24.net/tr/news/cf871db7-a942-4ba0-a5ef-29312522436c>

- 24 <https://en.mehrnews.com/news/163460/Hashd-al-Sha-abi-launches-anti-ISIL-operation-in-Al-Anbar>
- 25 https://www.thebaghdadpost.com/en/Story/49661/At-least-6-Iraq-based-journalists-with-Dijlah-TV-resign-go-into-hiding-following-threats?__
- 26 <https://www.thebaghdadpost.com/en/Story/49663/Iraq-approves-loans-from-Saudi-Arabia-China>
- 27 <https://www.shafaaq.com/en/Economy/Iraqi-Parliament-sets-the-price-of-oil-barrel-at-40-50-US-dollars-in-the-2021-budget>
- 28 <https://www.kurdistan24.net/en/news/696f7dce-a1d5-4455-852c-d3749dab5b6b>
- 29 <http://iraqtoday.com/news/44611/الكشف-عن-اختفاء-ارباح-العراق-من-اراضي-الرز-والشاي-التي-يمتلكها-بفيتنام>
- 30 <https://www.tbajansi.com/irak-korona-nedeniyle-kapatilan-restoranlar-hakkinda-yeni-karar/>
- 31 <https://english.aawsat.com/home/article/2499521/iraq-eases-covid-19-restrictions-despite-spike-cases>
- 32 <https://www.tbajansi.com/irak-ile-suudi-arabistan-arasindaki-sinir-kapisi-aciliyor/>
- 33 <https://www.tamgatürk.com/haber/salihiden-irak-basbakani-kazimiye-cagri-17696.html>
- 34 <https://shafaaq.com/ar/ساسة/البرلمان-يتحرك-ل-لغا-قرار-بعثية-قلب-الموازن-بمحافظة-عراقية>
- 35 [https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1177957139242322&id=523275694710473&__cft__\[0\]=AZWyi2c7LkVqhAYB5ro0RRuVsWuQpYcqA_FJNuC7ximQkujVgCdKlOOFmued7BkBkGhgSfUJtu47DGoXmg0asAjic01iNAddzRttbx2UjL05VfdNa_gKrLUvRPqYF5gzzG8hFvAZNYauKk_8trNkLFTcverTVAdp9HkmjkAlao9Y3ADqcuCp9bG93_PlFpS9s&__tn__=%2C0%2CP-R](https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1177957139242322&id=523275694710473&__cft__[0]=AZWyi2c7LkVqhAYB5ro0RRuVsWuQpYcqA_FJNuC7ximQkujVgCdKlOOFmued7BkBkGhgSfUJtu47DGoXmg0asAjic01iNAddzRttbx2UjL05VfdNa_gKrLUvRPqYF5gzzG8hFvAZNYauKk_8trNkLFTcverTVAdp9HkmjkAlao9Y3ADqcuCp9bG93_PlFpS9s&__tn__=%2C0%2CP-R)
- 36 <https://www.facebook.com/T%C3%BCrkmenele-Partisi-Kerk%C3%BCk-523275694710473>
- 37 [https://www.facebook.com/aydinmaruf/posts/3181043308610360?__cft__\[0\]=AZUT081zC-LriD1Gi8m5H83AphswkeQgy8ac8noUu8l4Yq_LB-n7lk0yXsZq0-U5tm7RJuWcS4zDA7NlKwJnTgx6dR5jgMro5uY4STc_2ogykVraqBNbQRoSw1js0nJdEM&__tn__=%2C0%2CP-R](https://www.facebook.com/aydinmaruf/posts/3181043308610360?__cft__[0]=AZUT081zC-LriD1Gi8m5H83AphswkeQgy8ac8noUu8l4Yq_LB-n7lk0yXsZq0-U5tm7RJuWcS4zDA7NlKwJnTgx6dR5jgMro5uY4STc_2ogykVraqBNbQRoSw1js0nJdEM&__tn__=%2C0%2CP-R)
- 38 <https://www.almaalomah.com/2020/09/08/493945/>
- 39 <https://www.alalamtv.net/news/5150546/الحشد-الشعبى-يحبط-مخططا-بكركوك-وفرقة-العباس-ع-تتحرك>
- 40 <http://turkmenelihaber.net/turkmeneli/item/19211-kerkuk-te-93-kisiye-daha-koronavirus-tanisi-konuldu-3-kisi-vefat-etti.html>
- 41 <https://www.esta.krd/news.aspx?id=9102&mapid=1>
- 42 <http://www.shanpress.com/details.aspx?jimare=25926>
- 43 <http://skurd.net>
- 44 <https://www.peyserpress.com/detail/6217>
- 45 <https://www.esta.krd/news.aspx?id=9097&mapid=2>
- 46 <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/120920206>
- 47 <https://www.zamenpress.com/Details.aspx?jimare=32493>

- 48 <https://politicmedia.net/detailnewsपो.اسpx?jimare=9846&cor=10&related=2>
- 49 <https://www.kurdistan24.net/tr/news/c3d96f36-5d30-4958-adca-54dc35370c3b>
- 50 <http://skurd.net>
- 51 <https://esta.krd/news.aspx?id=8881&mapid=7>
- 52 <https://www.kurdistan24.net/so/default>
- 53 <https://esta.krd/news.aspx?id=9089&mapid=1>
- 54 <https://www.middleeastmonitor.com/20200910-newcastle-united-fc-confirms-saudi-takeover-bid-rejected-by-premier-league/>
- 55 <https://www.reuters.com/article/us-saudi-united-states/saudi-king-tells-trump-that-kingdom-is-eager-to-achieve-fair-solution-to-palestinian-issue-idUSKBN25X10P>
- 56 <https://www.middleeastmonitor.com/20200911-saudi-arabia-keeps-pushing-pec-to-increase-oil-output/>
- 57 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-bae-normallesme-anlasmasi-15-eylulde-beyaz-sarayda-imzalanacak/1967100>
- 58 <https://www.middleeastmonitor.com/20200911-uae-will-collaborate-with-israels-largest-hospital-to-promote-healthcare-technology/>
- 59 <https://www.haaretz.com/israel-news/uae-ai-university-israel-s-weizmann-institute-of-science-sign-cooperation-accord-1.9151113>
- 60 <https://www.middleeastmonitor.com/20200909-yemen-reporter-admits-fall-of-marib-is-imminent/>
- 61 <https://www.middleeastmonitor.com/20200910-4-yemen-tribes-sign-no-aggression-deal-with-houthis-in-marib/>
- 62 <https://www.middleeastmonitor.com/20200908-yemens-houthis-launch-drone-strikes-against-saudis-abha-airport/>
- 63 <https://www.middleeastmonitor.com/20200910-yemen-houthis-say-attacked-important-target-in-riyadh-with-missile-drones/>
- 64 <https://www.middleeastmonitor.com/20200911-yemen-stc-kidnaps-socotra-officials-opposed-to-uae-israel-occupation/>
- 65 <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/uae-building-military-camps-on-yemens-socotra-island/1966056>
- 66 <https://www.aljazeera.com/news/2020/09/united-states-qatar-blockade-possibly-weeks-200909155539884.html>
- 67 <https://www.trthaber.com/haber/dunya/katarda-afganlar-arasi-dogrudan-baris-muzakereleri-basladi-515682.html>
- 68 <https://www.thepeninsulaqatar.com/article/13/09/2020/Amir-meets-head-of-Afghan-Taliban-s-political-office>
- 69 <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2922203&Language=en>

- 70 <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2921950&Language=en>
- 71 <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2922354&Language=en>
- 72 <https://timesofoman.com/article/3019024/oman/government/sayyid-fahd-reaffirms-permanent-support-for-palestinian-cause>
- 73 <https://timesofoman.com/article/3019080/oman/government/hm-receives-call-from-us-president>
- 74 <https://timesofoman.com/article/3019091/oman/government/oman-calls-for-rights-state-of-palestinians>
- 75 <https://www.bna.bh/en/ForeignMinistermeetswithFrenchcounterpartinParis.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDsYwp3SOUOKSAy0SVMU2Gsw%3d>
- 76 <https://www.bna.bh/en/BahrainattendsArabLeaguemeeting.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDssQ1tU3maYt9G0HzZGbPVg%3d>
- 77 <https://www.bna.bh/en/BahrainparticipatesinArabcommitteemeeting.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDtk5Y43baBnlZyU0%2bxh7nIE%3d>
- 78 <https://www.bna.bh/en/HMKingholdsphonecallwithU.S.PresidentwiththeparticipationofIsraelPremier.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDjXdfPhM7c2W3dFSVCFyqRg%3d>
- 79 <https://www.bna.bh/en/EUwelcomesestablishmentofBahrainIsraeldiplomaticrelations.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDq5OIS%2f0srs5RjLpQAWCTt0%3d>
- 80 <https://www.bna.bh/en/GermanyhailsBahrainIsraelagreementassignificantstepstowardspeace.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDvQ4N%2b1KKnZZbKJRQH1QVJE%3d>
- 81 <https://www.bna.bh/en/UKgreetsestablishmentofrelationsbetweenBahrainandIsraelasextremelywelcomenews.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDnktAmbBDZuu0FP4rWPR5oU%3d>
- 82 <https://www.bna.bh/en/CanadacongratulatesBahrainIsraelonestablishingdiplomaticrelations.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDt2p%2fcryEBxUqmVTe1iNn3E%3d>
- 83 <https://www.bna.bh/en/HMKingreceivescallfromEgyptianPresident.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDjAlqanP0Fc20%2bVjCfxkas%3d>
- 84 <https://www.bna.bh/en/UAEwelcomesdecisionbyBahrainstoestablishrelationswithIsrael.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDhoA4aTGMCMPShsqRCVOq8Y%3d>
- 85 http://www.mfa.gov.tr/no_-209_-israil-ile-bahreyn-arasinda-diplomatik-iliski-tesis-edilmesi-karari-hk.tr.mfa
- 86 <https://www.middleeastmonitor.com/20200911-iranian-official-says-bahrain-israel-normalisation-deal-a-great-betrayal/>
- 87 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-israil-ile-normallesmeyi-bahreyn-icin-utanc-verici-olarak-nitelendirdi/1971004>
- 88 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bahreynin-israil-ile-normallesme-anlasmasi-tepkilere-neden-oldu/1970842>

- ⁸⁹ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tunusta-israil-bahreyn-normallesmesine-tepkiler-suruyor/1971746>
- ⁹⁰ <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/379511/Egypt/Politics-/Egyptian,-Morrocan-FMs-discuss-developments-in-Lib.aspx>
- ⁹¹ <https://thearabweekly.com/turkey-resists-attempts-exclude-it-libya-morocco-talks>
- ⁹² <https://www.thenational.ae/world/mena/arab-league-condemns-turkey-and-iran-1.1075393>
- ⁹³ <https://www.arabnews.com/node/1733021/middle-east>
- ⁹⁴ <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/egypts-al-sisi-hails-bahrain-israel-normalization/1970757>
- ⁹⁵ <https://www.libyanexpress.com/libyan-gna-fighters-seized-russian-made-helicopter-near-abu-grein/>
- ⁹⁶ <https://www.dailysabah.com/business/energy/libyas-losses-from-haftars-oil-blockade-near-95-billion>
- ⁹⁷ <https://uk.reuters.com/article/uk-libya-oil/libyas-haftar-committed-to-ending-oil-blockade-u-s-embassy-says-idUKKBN2630WF>
- ⁹⁸ <https://www.libyaobserver.ly/inbrief/al-sarraj-and-us-ambassador-turkey-discuss-expansion-strategic-partnership>
- ⁹⁹ <http://ehamedya.com/dunya/libya-da-hafter-yanlisi-sozde-hukumet-istifa-etti>
- ¹⁰⁰ <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/09/russia-libya-fighter-crash.html>
- ¹⁰¹ <https://www.libyanexpress.com/africom-confirms-to-libyas-defense-minister-support-for-counterterrorism-efforts/>
- ¹⁰² <https://english.aawsat.com/home/article/2505066/tunisia-s-ennahda-rejects-reshuffle-mechichi-government>
- ¹⁰³ <https://www.libyaobserver.ly/news/tunisia-appoints-first-ambassador-libya-2014>
- ¹⁰⁴ <https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/News-Display/Article/2340354/uss-winston-s-churchill-completes-passex-with-tunisian-armed-forces/>
- ¹⁰⁵ <https://thepeninsulaqatar.com/article/12/09/2020/Attorney-General-meets-President-of-Tunisia-s-University-of-Ez-Zitouna>
- ¹⁰⁶ <https://english.aawsat.com/home/article/2503071/algerian-army-rejects-constitutional-amendment-foreign-military-operations>
- ¹⁰⁷ <https://www.aa.com.tr/en/africa/algeria-parliament-approves-draft-constitutional-change/1971452>
- ¹⁰⁸ <https://www.libyaobserver.ly/inbrief/sayala-and-boukadoum-reiterate-need-cooperation-coordinating-files>
- ¹⁰⁹ <https://www.middleeastmonitor.com/20200910-algeria-minister-we-refuse-to-export-arms-to-libya/>
- ¹¹⁰ <https://www.moroccoworldnews.com/2020/09/318009/libyan-parties-reach-comprehensive-agreement-after-talks-in-morocco/>

- 111 <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/379511/Egypt/Politics-/Egyptian,-Morrocan-FMs-discuss-developments-in-Lib.aspx>
- 112 <https://www.moroccoworldnews.com/2020/09/317803/spain-approves-security-cooperation-agreement-with-morocco/>
- 113 <https://www.moroccoworldnews.com/2020/09/317964/frances-military-chief-of-staff-visits-morocco-to-discuss-cooperation/>
- 114 <https://www.moroccoworldnews.com/2020/09/318212/israeli-media-cling-to-misguided-dreams-of-normalization-with-morocco/>
- 115 <https://www.reuters.com/article/column-russell-oil-china/rpt-column-chinas-crude-oil-splurge-starts-to-ebb-price-cuts-unlikely-to-spark-revival-russell-idINL4N2G41GS>
- 116 <https://www.reuters.com/article/global-oil-russia-share/russia-has-to-regain-global-oil-market-share-once-demand-heals-novak-says-idUSR4N2EY08A>
- 117 <https://energy.economictimes.indiatimes.com/news/oil-and-gas/eex-to-enable-negative-prices-on-natural-gas-spot-markets/77988644>
- 118 <https://asiatimes.com/2020/09/old-pipeline-holds-vast-new-promise-for-israel/>
- 119 <https://www.journal-news.com/nation-world/russian-delegation-in-syria-to-expand-trade-economic-ties/MQDOLQ2PDDFFQ3JBVQE7BFXLKEI/>
- 120 <https://www.argusmedia.com/en/news/2138990-saudi-aramco-cuts-october-crude-formula-prices-to-asia>
- 121 <https://www.argusmedia.com/en/news/2139387-libyas-noc-trims-september-crude-prices>
- 122 <https://english.mubasher.info/news/3693122/ADNOC-cuts-Murban-crude-oil-price-for-October/>
- 123 <https://www.reuters.com/article/us-saudi-arabia-nuclearpower-iaea-idUSKBN25Y1LZ>
- 124 http://www.mrcplast.com/news-news_open-375975.html
- 125 <https://oglinks.news/iran/news/creates-2-6mb-refinery-capacity-developing-gas-supply>
- 126 <https://oilprice.com/Latest-Energy-News/World-News/Iran-To-Link-Its-Power-Grid-To-Russia-Azerbaijan.html>
- 127 <https://www.reuters.com/article/us-iran-venezuela-tanker/iranian-fuel-tanker-rounds-africa-en-route-to-the-atlantic-data-idUSKBN2613D3>
- 128 <https://oilprice.com/Energy/Energy-General/Baghdad-Asks-Kurdistan-To-Cut-Oil-Production.html>
- 129 <https://sputniknews.com/middleeast/202009111080419419-iraq-egypt-oil-pipeline-through-jordan-breath-of-fresh-air-for-iraqi-economy/>
- 130 <https://oglinks.news/eni/news/iraq-talks-italys-eni-build-4-billion-refinery-near-zubair-field>
- 131 <https://www.eiu.com/industry/energy/subsector/oil-and-gas>
- 132 <https://www.streetinsider.com/Globe+Newswire/DNO+Starts+Gas+Capture+and+Injection+in+Kurdistan%2C+Slashes+CO2+Emissions/17346844.html>

- ¹³³ <https://www.energymixreport.com/libya-turns-to-egypt-to-tackle-power-shortage/>
- ¹³⁴ <https://www.reuters.com/article/us-libya-security-protests/protests-flare-in-libyas-benghazi-over-power-cuts-living-conditions-idUSKBN2613MX>
- ¹³⁵ <https://financialpost.com/pmn/business-pmn/turkey-discussing-oil-and-gas-exploration-in-libya>
- ¹³⁶ https://www.zawya.com/mena/en/projects/story/PROJECTS_Italian_firm_wins_29mln_Kuwait_oil_equipment_supply_deal-ZAWYA20200907122709/
- ¹³⁷ <https://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2020/Sep-09/511417-us-envoy-reports-progress-on-israel-lebanon-border-talks.ashx>
- ¹³⁸ <https://www.reuters.com/article/dana-gas-ma-ipr-energy/dana-gas-in-talks-with-ipr-energy-on-egypt-assets-sale-as-sukuk-loom-sources-idUSL8N2FZ1WX>
- ¹³⁹ https://www.rigzone.com/news/uk_urged_to_seek_libya_oil_opportunities-11-sep-2020-163267-article/
- ¹⁴⁰ <https://www.reuters.com/article/libya-oil/update-1-libyas-haftar-committed-to-ending-oil-blockade-u-s-says-idUSL8N2G90LS>